

проверенной. Именно поэтому сразу же после начала Великой Отечественной войны 22.06.1941 г. подозрительные лица, в том числе ученые, был арестованы чекистами. Проводя такие аресты, сотрудники НКВД пытались посадить в тюрьму всех, кого считали «неблагонадежными» и «подозрительными».

Ключевые слова: НКВД, Вторая мировая война, немецко-советская война, аресты, репрессии, чекисты, преподаватели.

* * *

УДК 323.2«1950/1980»

Ярошинський О. Б.,
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу
історичних студій, Науково-дослідний інститут
українознавства (Україна, Київ),
ist.studii@ukr.net

СТРАТЕГІЯ ВИЗВОЛЕННЯ РІДНОГО НАРОДУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ В ТЕОРІЇ ЛІДЕРІВ ОУН(Б): КІНЕЦЬ 1950–Х – 1980–ТІ РР.

Робляться спроби відтворити практичні кроки Організації Українських Націоналістів (бандерівців) із визволення рідного народу з-під колоніального становища в СРСР та відновлення державної незалежності України в кінці 1950–х – 1980–х рр. на основі програмових засад і публічних заяв цієї політичної організації в українській діаспорі.

Стверджується, що стратегія відновлення державної незалежності України ОУН(б) ґрунтувалася на тезах, сформульованих свого часу С. Бандерою. Ключовою частиною визвольної концепції цієї організації була ідея про усунення радянської системи влади в Україні збройним шляхом та встановлення уряду, що мав би репрезентувати погляди революційних націоналістів (послідовників С. Бандери) щодо майбутнього устрою Української держави.

Ключові слова: Організація Українських Націоналістів (ОУН(б)), націоналізм, революційно-визвольна боротьба, С. Бандера, С. Ленкавський, Я. Стецько.

Здобуття Україною незалежності в 1991 році стало наслідком самовідданої боротьби багатьох поколінь українського народу за волю свого краю. Для українців, які опинилися поза межами Батьківщини, відновлення державної самостійності України було найбільшою мрією, «провідною зорею» й найвищим прагненням [24, с. 5]. Задля досягнення державної незалежності України зарубіжні українці доклали неймовірних зусиль. Організацією постійних акцій протесту, інформаційних кампаній в мас-медіа проти поневолення України українська діаспора привернула увагу органів влади, політичних сил та громадськості різних країн до української проблеми. Багато уваги було приділено налагодженню співпраці українських емігрантських об'єднань з європейськими та американськими організаціями і політичними партіями, органами влади США, Канади, Австралії, країн Західної Європи з метою інформування їх про визвольні змагання українського народу, а також здобуття підтримки в боротьбі за державну незалежність України. Науковці діаспори підготували та видали іноземними мовами значну кількість дослідницьких праць, в яких висвітлювали історію України, пригноблене становище УРСР у складі СРСР, переслідування і злочини з боку Комуністичної партії Радянського Союзу та державних органів влади СРСР щодо українців, нехтування їхніми правами, обґрунтовуючи тим самим потребу державної незалежності України задля ліквідації пригноблення та забезпечення вільного і демократичного розвитку українського народу. Завдяки наполегливим зусиллям української громади країн Заходу було створено

дієву систему національної освіти та виховання, що забезпечувала підготовку національно-свідомого молодого покоління зарубіжних українців, здатного заповнити кадрові прогалини внаслідок відходу від активної громадсько-політичної діяльності старшого покоління еміграції та продовжити справу боротьби за українську державність. Фінансова, організаційна та ідеологічно-інформаційна підтримка закордонними українцями зумовила швидку розбудову та активну діяльність національно-демократичних сил в Україні.

На жаль, не так багато наукових праць присвячено різним аспектам боротьби української діаспори за державну незалежність України. Комплексне історичне дослідження згаданої проблеми провів Ю. Недужко в дисертаційному дослідженні «Діяльність української діаспори щодо відновлення державної незалежності України (середина 40–х – початок 90–х років ХХ століття)» [8; 9]. До питань, що залишилися поза увагою цього та інших дослідників, належить питання про шляхи реалізації декларованих українськими політичними організаціями діаспори завдань з відновлення державної незалежності України після поразки національно-визвольних змагань.

Метою цієї праці є простежити теоретичні засади й практичні кроки Організації Українських Націоналістів (бандерівців) із визволення рідного народу з-під колоніального становища в СРСР та відновлення державної незалежності України в кінці 1950–х – 1980–х рр.

Насамперед варто згадати про те, що в липні 1991 р. під час VIII-го Великого (Надзвичайного) Збору ОУН(б) було заявлено, що Організація у своїй діяльності ніколи не відступала від засад, викладених у «Концепції визвольної боротьби» С. Бандери [13, с. 140]. Вочевидь йшлося передусім про підготовлену в 1958 р. С. Бандерою для «внутрішнього організаційного користування» програмову працю «Перспективи української національно-визвольної революції» [11]. У ній «Бийлихо» (псевдонім С. Бандери) досить чітко подав своє розуміння суті визвольної революції в Україні та варіантів здобуття влади революційною ОУН під час «вищої стадії» цієї боротьби – «революційно-визвольного зриву». Так, С. Бандера зазначав, що антибільшовицька революція мала пройти у дві фази. Під час першої фази члени ОУН мали вести пропагандивну й організаційну роботу з метою досягнення відповідного рівня «революційної готовності цілого народу». Тоді ж «свідомі й організовані революціонери» мали проникнути в ряди радянської армії, й не привертаючи до себе зайвої уваги «приготовлятися до майбутніх завдань». А в другій, вирішальній, фазі визвольної боротьби мав би відбутися «всенародній збройний зрив» – повстання. З початком повстанських дій, на думку С. Бандери, варто було у першу чергу звільнити з неволі всіх ув'язнених з політичних мотивів. Після встановлення контролю над «поважною територією», повстанці мали проголосити державність і створення уряду, адже це мало «важливе значення в сенсі міжнародного права». Врешті, після визволення України українці разом з іншими національними силами мали знищити СРСР й більшовицьку політичну систему. Крім того, С. Бандера наголошував на тому, що справжньою революцією не може вважатися зміна керівних сил «нормальним порядком, напр., через зміну уряду, вибори, плебісцит і т.п.», навіть якщо у перспективі це буде відповідати «змістові революції» [2].

Після смерті С. Бандери ідеологія Закордонних Частин Організації Українських Націоналістів (ЗЧ ОУН) на чолі з С. Ленкавським (1959–1968) фактично не зазнала кардинальних змін й залишилася вірною ідейним засадам ОУН (бандерівців). Так у зверненні ЗЧ ОУН з приводу першої річниці загибелі С. Бандери Провід ЗЧ Організації підтвердив сталість свого бачення минулого, сучасного і майбутнього «революційно–визвольної боротьби українського народу». Йшлося про те, що ОУН «під іменем Степана Бандери» була тим «єдиним речником» української політики на рідних землях, що повела за собою широкі маси українського народу на «осамітнену» боротьбу проти «двох імперіальних потуг» [4, с. 2]. У вільному світі, зазначалось у зверненні, С. Бандера продовжив «ясну концепцію української визвольної політики, що перейшла вогневі випробування другої світової війни і найтяжчий терор большевицької окупації України» у той спосіб, що повів боротьбу проти «українських опортуністичних партій» (бо ж союзником української нації «не є автоматично кожний, хто декларує себе визволителем від комунізму або носієм власного ладу»), що вносили «плутанину» в цю «ясну концепцію», а також очистив лави ОУН від «політично хитких елементів», частини «зопортунізованих» на еміграції своїх членів, які усіляко намагалися «захитати стійкість організації і притемнити ясність ідеологічно–політичних позицій» [4, с. 3]. Те, що така визвольна політика «Провідника і найкращого бойового Друга» С. Бандери була єдино правильною, а ОУН стала ще більш монолітною і «внутрішньо споєною» «підтвердив» скоєний проти нього «атентат». Однак така «найрадикальніша» спроба «захитати» ОУН, тобто «викликати замішання в лавах нашої Організації, розбити ідейну і організаційну споєність наших кадрів, а далі посягти в народі зневіру в ОУН як провідного чинника і головної рушійної сили української національно–визвольної революції» не досягла своєї мети [4, с. 3].

Провід ЗЧ ОУН запевняв, що Організація Українських Націоналістів протягом всього свого існування «нестримно» йшла «твердим і встеленим безчисленими жертвами» шляхом боротьби за визволення свого народу та побудову Самостійної Держави, далі ступає «невпинно» по цьому шляху і з цього шляху «позначеного кров'ю наших найкращих Друзів, окропленого кров'ю Степана Бандери» ніколи і за жодних умов не зійде, тому що це ... «єдиний шлях до нашої остаточної мети» [4, с. 3]. Автори звернення нагадали найважливіші, на їх погляд, слова С. Бандери про революційну боротьбу «до повного вичерпання, до загибуні», про те що «великий час не за горами!», й додали від себе упевненість, що цей великий час справді «гряде», найвища жертва у визволенні народу – «кров його синів», що «друзі націоналісти» завжди готові на поклик «у вирішальну годину», та що «наш бій дасть перемогу!» [4, с. 3].

Загалом у цьому зверненні й була виражена подальша стратегія діяльності ОУН(б) в еміграції. Впродовж наступних тридцяти років ОУН(б) й далі завзято поборювала «внутрішні відцентрові тенденції лівих і ліберальних кіл» [25, с. 89] з, умовно кажучи, демократичного табору української політичної діаспори, виявляючи таким чином претензії на провідну роль партії не лише в діаспорі, а й в усьому українському національно–визвольному русі. ОУН(б) намагалася здобути безпосередній або опосередкований вплив

на різноманітні економічні, політичні, громадські, молодіжні, жіночі, культурницькі, ветеранські діаспорні українські організації (зокрема повністю опанувала Український Конгресовий Комітет Америки), здебільшого просуваючись через т.зв. «фасадні» або «споріднені» організації, що входили до Українського Визвольного Фронту (Організація Оборони Чотирьох Свобід України, Ліга Визволення України, Антибільшовицький Блок Народів, Товариство колишніх вояків УПА та ін.). Завдяки своїй організованості («споєності» кадрів) ОУН(б) майже вдалося стати домінуючою силою емігрантського життя, однак через свої неприховані амбіції й схильність до диктату серед земляків члени Організації («наші духом люди») здобули своєрідну славу «тоталітаристів» («ортодоксів»). Досить влучно про це явище висловився свого часу. Лисяк–Рудницький: «Філістерські та шкурницькі елементи, що на терені США звили собі кубло при асекураційно–допомогових товариствах та що разом з тоталітарно–націоналістичними політичними групами творять так званий українсько–американський «естаблішмент» ... та всіма приступними їм засобами намагаються задушити прояви критики й дискусії» [7, с. 392]. Однак, суперництво між «революційними» оунівцями й рештою політичних опонентів тривалий час розділяло й виснажувало сили еміграційних організацій, що служили їхнім прикриттям.

Що ж до «основної мети» – визволення України та побудови самостійної держави, в статтях і матеріалах очільників ОУН(б) незмінно домінувала риторика про невідворотність «революційного зриву» на рідних землях на чолі з «єдиноправильною» організацією. Лідери ОУН(б) пильно вдивлялися в міжнародну ситуацію у світі, вбачаючи в перманентних загостреннях міжнародних відносин ознаки наближення Третьої світової війни та пов'язаних з нею «певних шансів» під час зіткнення на полі бою військових сил США та СРСР [21, с. 967]. На випадок вибуху світової війни очевидно мала стати в нагоді й розроблена ЗЧ ОУН в середині 1950–х рр. воєнна концепція, яка, проте, не була позбавлена певних протиріч. З одного боку, намагаючись скористатися з атмосфери воєнного протиборства, ЗЧ ОУН робили ставку на власні сили й проголошення української державності за прикладом похідних груп ОУН 1941–1942 рр. («ставка на революційні протибольшевицькі процеси, які мають ділати в Краю, в підпіллі і в советській армії на фронті, ставка на нищення большевицького панування й визволення України в революційній боротьбі повстанням, а не на випертя большевиків з України чужими військами») [18, с. 106], а з іншого – визнавалася власна допоміжна роль українських сил у майбутній війні. Зокрема створення за допомогою провідних держав антирадянського блоку окремого українського легіону й перекинення його десантом «на терени української визвольної боротьби» бачилося кращим варіантом («підривна дія в ворожому заплілі і пряме підсилювання нашої революції») за той, коли українці будуть просто «розпорошені в чужих арміях» [18, с. 97].

У цілому, в розглядуваний період визвольна стратегія ОУН(б) не зазнала якихось суттєвих світоглядно–ідеологічних зрушень. Так, навіть в кінці 1987 р. редактори «бандерівського» «Вісника» вважали актуальним передрукувати статтю Я. Стецька тридцятирічної давності «Україна – революційна проблема світу»,

в якій стверджувалося, що для спасіння України не гріх по диявольській Москві й «атомовою» бомбою «переважити». При цьому, за умови «виконання нами моральних обов'язків супроти Бога й вітчизни» («виконання волі Божої»), нам (усім українцям чи «наших духом братам–націоналістам»? – О. Я.) не варто боятися якогось «універсального знищення», бо ж в такому разі «ми не можемо бути предметом знищення» [22, с. 449]. До того ж, превентивне застосування Заходом атомної зброї авторові не виглядало «абсолютно неетичним», позаяк в цьому випадку, жертва «злочинного наїзника» боронить своє право на життя, захищає «етичні і правні засади», «правопорядок», «правовість і правду», а це є вище за «ідеал безборонности» і «овече вижидання на страту злочинцями», і тому не входить в суперечність із християнським вченням, й тим більше оправдане «мотивом й метою» [22, с. 449]. Щоправда в тій же статті Я. Стецько все ж таки визнавав найкращим той варіант перемоги «спільного світового фронту боротьби проти большевизму», а отже визволення української нації, що передбачав «без конечности вживати атомової зброї», але коли Захід «поставить ставку на властиву й єдино вирішальну силу», тобто українську визвольну революцію, і прийме ідеї цієї революції «за свої» [22, с. 448]. Знову ж таки, само собою розумілося, що ті ж американці мали б бути зацікавлені у якнайбільшому сприянні визвольному рухові в Україні з діаспорним оунівським «десантом» на чолі. Тобто мав би повторитися сценарій 1941 року – «модернові дивізії» західної антибільшовицької коаліції блискавичним ударом відкидають ворога до Москви, а на «теренах» лідер ОУН(б) вже зачитує оновлений «Акт відновлення Української Держави»... Проте, чіткої відповіді на питання, яким чином можна було змінити настанову керівних чинників США щодо дотримання Ялтинських домовленостей 1945 р. про розподіл сфер впливу в Європі, Я. Стецько не надав.

Узагалі президент Антибільшовицького Блоку Народів і голова проводу революційної ОУН Я. Стецько (1968–1986) у своїй епістолярній спадщині виглядає досить рішучим. Він відкидав будь-які «пацифістичні» бальачки, вважав мирне співжиття між народами і державами не тільки неможливим, а й «морально не завжди корисним» [21, с. 977]. «Слушну», «етично виправдану» війну «за правду і волю», «за Бога і Батьківщину», «за Божу волю» він вважав джерелом героїзму і відродження людства, що очищає людство від «гедонізму й егоїзму» («Шлунок людини був би повним, але серце було б порожнім»). В рай на Землі, тобто можливість мирного співіснування країн і народів, Я. Стецько не вірив, адже, на його думку, Земля була і завжди залишиться «долиною сліз, крові і поту». Тільки боротьба за високі Божі й людські ідеали і смерть за них, за Я. Стецьком, є дороговказом «на шляху буття і боротьби», піднімає людину на вершини людського духу й божого благословіння за життя і після фізичної смерті [22, с. 968–969]. Таким чином, українська суверенна держава мала б відновитися не «якось автоматично, закономірно», а внаслідок боротьби за свободу і державну незалежність, найголовнішою передумовою якої (боротьби) мало бути існування волі («власно-підметного прагнення») до визволення України і здобуття державної незалежності. Я. Стецько запевняв, що українські націоналісти якраз і мають цю волю до боротьби й ніколи не припинять визвольної боротьби усіма можливими способами, навіть якщо до цієї ідеї буде негативно ставитись увесь світ [20, с. 1332].

І все ж, з усіх можливих способів ведення боротьби, що згадувались у програмових працях і публічних заявах провідників революційної ОУН, можна відзначити лише більші чи менші успіхи лідера ОУН на, як тоді говорили, «зовнішньо-політичному фронті» – здобуванні «приятелів та прихильників» визвольної боротьби українського народу. Я. Стецько, як «голова Української Держави, створеної у 1941 році» і президент АБН мав ряд зустрічей із багатьма керівниками держав, у т.ч. й з Річардом Ніксоном, Рональдом Рейганом, Джорджем Бушем та іншими, які через нього засвідчували співчуття українському визвольному рухові [1; 3; 5; 10; 16; 17; 19].

Проте за кордоном, в умовах західних ліберально-демократичних цінностей, ОУН(б) було нелегко утримувати заявлені ідеали щодо чистоти власної націоналістичної свідомості: «створити суспільство надхнене духом високих і шляхетних ідей предків, наповнене традиціями нашої землі, великокняжого, а потім козацького Києва, Батурина, Чигирини, лицарства Запорозького, Лаври Київської, нашої Віри і патріотизму нашої благословенної св. Апостолом Андрієм Землі» на чолі з провідною верствою – Орденем світських і духовних лицарів Хреста і Меча. За задумом ідеологів революційної ОУН цей Орден нового лицарства України мав вести націю «на тяжкій шляху визволення і сповнення її великої історичної місії ... шляхом негнutoї безкомпромісової боротьби з силами Зла не за партійними програмами, а на «спільноті духу». Вказувалося, що членство ОУН мало бути групою «найкращих у нації», «ізбраними», яке своєю кров'ю, жертвами, жертвенністю і боротьбою, відчуттям честі і обов'язку, патріотизму й героїзму, відразу до особистого збагачення, «одушевлене одним духом, одною вірою, одним ідеалом, одною етикою і одною волею ... окупить право і обов'язок створити вільну націю і її вільну державу» [6, с. 606].

На відміну від усіляких «згангренованих» запроданців або знесилених і обдурених «у лоні нашої ж таки нації», які дбають лишень про «економічний добробут» Орден нового лицарства мав стати на позиції «притаманні Україні та її місії», такі як ворожість до «збанкрутованої демократії» з її «ідолами гроша, вигоди і руйнуючої всяку суспільну дисципліну розперезаної «свободи», що веде до анархізації суспільства», з її «вільними виборами» і «виборчими картками» [6, с. 606]. Члену Ордену лицарства мав й у спадок своїм дітям (лицарським синам) передати віру в те, що вирішальна битва за «незалежну із сильною владою національну державу», без сумніву, неминуча (цей момент наступить після «упадку большевицького режиму і по розвалі сприяючої йому західної мафії («демократії») і «попередить період анархії»).

У цій боротьбі, в утриманні влади не могло бути жодного компромісу з ворожими силами – «ні «демократичним» шляхом установчих зборів, «вільних виборів» і т.п.», бо «за таких умов безумством був би такий «плебісцит»^{1*}, адже, мовляв, за що у підсумку можуть проголосувати

¹ * Такий погляд на суспільний устрій майбутньої Української держави яскраво засвідчує прихильність його автора до «бандерівської» течії, яка не прийняла демократичних нововведень в програмових засадах на III-му Великому Зборі 1943 р., з доповненнями і уточненнями прийнятими в червні 1950 р. на III-й Конференції ОУН в Україні, що проголошували «демократичний державний порядок» та «свободу політичних і громадських організацій» [14; 15], вважаючи їх лише тимчасовим тактичним кроком в конкретно-політичних умовах.

мільйони зайд, чужоплемінних і чужовірних, ворожих Україні, зігнаних на нашу землю людей, коли в цей час в Україні будуть відсутні мільйони українців, «що вислані або залишені поза межами нашої території». Тим більше, що Україна вже провела «свій плебісцит крові» – забиті на полях боїв, замучені у ворожих тюрмах і концтаборах, померлі від штучного голоду, замучені за Церкву і націю, за її велику Правду мільйони «вже вирішили долю України як незалежної від усіх наїзників нації» на чолі з «новими лицарями України» [6, с. 606–607].

У зв'язку із сказаним вище тісно пов'язаний ще один важливий аспект визвольної стратегії, що стосується ставлення «нових лицарів» до населення підрадянської України. Адже концепція «визвольного зриву» у своїй основі передбачала існування певної підтримки місцевих мешканців («революційні протибольшевицькі процеси») новоявленому «десанту» з їхніми світоглядними, державотворчими ідеями, в допомозі у формуванні новопосталих органів влади тощо. У даному питанні неважко помітити існування явних суперечностей в риториці ОУН(б), що полягали з одного боку в декларованні потреби пропаганди й агітації на рідних землях, переконаності, що там ще залишились законспіровані кадри, а з іншого – виявлялось відверте побоювання щодо спілкування української еміграції, зокрема молоді, з «висланниками московсько–советського окупантського режиму». Так, Центральна Управа Спілки Української Молоді на своєму засіданні 27–28 лютого 1965 р. прямо заборонила розмови з мешканцями України, які прийжджали в країни Заходу за т.зв. «культурним обміном», бо такі розмови можуть мати фатальні наслідки «з погляду виховання української молоді», «внести розбиття і замішання в рядах української еміграції» та «погашування визвольних прагнень тамошньої молоді», навіть якщо «між тими висланниками можуть знаходитись і вартісні з національного погляду одиниці». Керівники молодіжного крила революційної ОУН непокоїлись про можливість проникання серед молоді через спілкування зі своїми однолітками з України «т.зв. «прогресизму» і советофільства» [12, с. 471].

Революційна ОУН в діаспорі протягом багатьох років різко засуджувала всякі спроби налагодження контактів з підрадянською Україною, насторожено ставилася й до українських дисидентів, навіть якщо тим вдавалося вирватися з СРСР, – як до ідейних комуністів, або ж провокаторів з КГБ. Навіть після проголошення незалежності України, це націоналістичне середовище ігнорувало візит Голови Верховної Ради України Л. Кравчука в США (вересень 1991 р.) як колишнього «лакея–коляборанта і яничара».

Демократизація суспільно–політичного життя України в роки горбачовської «перебудови» поставила перед ОУН(б) суттєві виклики, пов'язані з появою більших «шансів» у реалізації стратегічних засад Організації по здобуттю влади, коли з'явилася реальна можливість застосування політичних програм і світоглядних настанов не в ув'язненому, а в конкретному середовищі. Проте в цей, здавалось би найочікуваніший час, згадки про українську національну революцію в публіцистиці й ухвалах партії поступово переходять з площини мілітаристської риторики у більш прагматичну площину масштабної пропагандистської–ідеологічної роботи («...для підвищення національної свідомості і політичної виробленості

українського народу у підготовці до збройної боротьби» [23, с. 137].

Таким чином можемо зробити висновок про те, що стратегія визволення рідного народу та відновлення державної незалежності України Організації Українських Націоналістів (бандерівців) у досліджуваній період ґрунтувалася на тезах, сформульованих свого часу С. Бандерою. Ключовою частиною визвольної концепції цієї організації була ідея про усунення радянської системи влади в Україні збройним шляхом та встановлення уряду, що мав би репрезентувати погляди революційних націоналістів (послідовників С. Бандери) щодо майбутнього устрою Української держави. Для того щоб здійснити це завдання ОУН(б) намагалася консолідувати членів власної організації, здобути вирішальний вплив у різноманітних діаспорних українських організаціях, заручитися підтримкою всього антибольшевицького руху за кордоном. Серед інших українських політичних організацій української діаспори, прихильники ОУН(б) послідовно поширювали переконання про невідворотність збройної боротьби проти колоніальної влади та своєї провідної ролі в майбутніх кардинальних змінах на рідних землях.

Список використаних джерел

1. Баган О. Геополітичні погляди Ярослава Стецька / Олег Баган // Гомін України (Торонто). – 2012. – Рік LXIV. – №38 (3470). – 9 жовтня. – С.8–10.
2. Бандера С. Перспективи Української Революції: Репр. вид. / Гол. ред. В. Іванишин. – Дрогобич: Вид. фірма «Відродження», 1998. – 656 с.
3. Гайдамаха А. Ідейний світ Ярослава Стецька. Причинок до інтелектуальної біографії Ярослава Стецька / Андрій Гайдамаха // Гомін України (Торонто). – 2012. – Рік LXIV. – №38 (3470). – 9 жовтня. – С.18–21.
4. Звернення Проводу Закордонних Частин ОУН у першу річницю смерті сл. п. Степана Бандери // Вісник / ООЧСУ. – Нью-Йорк, 1960. – Рік XIV. – Ч.10 (144). – С.2–3.
5. Кармелюк А. Ярослав Стецько в координатах часу й простору / Андрій Кармелюк // Гомін України (Торонто). – 2012. – Рік LXIV. – №38 (3470). – 9 жовтня. – С.6.
6. [Ленкавський С.?] О. В. Суттєві елементи націоналістичної ідеології // Визвольний шлях (Лондон). – 1965. – Річник XVIII (XII). – Кн.6 (208). – С.603–607.
7. Лисяк–Рудницький І. В обороні інтелекту / Іван Лисяк–Рудницький // Лисяк–Рудницький І. Історичні есе. – К.: Основи, 1994. – Т.2. – С.381–407.
8. Недужко Ю. В. Діяльність української діаспори щодо відновлення державної незалежності України (середина 40–х – початок 90–х років XX століття): Автореф. дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.01 / Юрій Вікторович Недужко; Переяслав–Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г.Сковороди. – Переяслав–Хмельницький, 2010. – 35 с.
9. Недужко Ю. В. Українська діаспора в процесі відновлення державної незалежності України (середина 40–х – початок 90–х років XX століття) / Юрій Вікторович Недужко. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2009. – 620 с.
10. Олесків В. Ярослав Стецько – людина великих ідей і чину / Василь Олесків // Гомін України (Торонто). – 2012. – Рік LXIV. – №38 (3470). – 9 жовтня. – С.32–33.
11. Перспективи української національно–визвольної революції (Вишкільні матеріали з курсу влаштованого Проводом ЗЧ ОУН). Книга І. – Видання Організаційно–Кадрової Референтури, 1958. – 144 с.
12. Підсумки і пляни діяльності Центральної Управи СУМ–у // Визвольний шлях (Лондон). – 1965. – Річник XVIII (XII). – Кн.4 (206). – С.470–471.
13. Постанови в кадрово–організаційних справах і зв'язку // Визвольний шлях (Лондон). – 1992. – Річник XLV. – Кн.2 (527). – С.136–140.

14. Про уточнення і доповнення до Програмових постанов Третього Надзвичайного Великого Збору Організації Українських Націоналістів (червень 1950 р.) // ОУН в світі постанов Великих зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929–1955 рр. – Б.м., 1955. – С.103–121.
15. Програма Організації Українських націоналістів. – К.; Львів, 1950. – 8 с. Режим доступу: <http://readera.org/other/1950-r-kyeyev-lviv-prohrama-oun-ukhvalena-iii-10110331.html>.
16. Романишин О. Внесок Ярослава Стецька в ідеологічно-політичні основи дії суспільно-політичних структур / Олег Романишин // Гомін України (Торонто). – 2012. – Рік LXIV. – №38 (3470). – 9 жовтня. – С.24–25.
17. Романів С. Діяльність Ярослава Стецька на міжнародній арені / Стефан Романів // Гомін України (Торонто). – 2012. – Рік LXIV. – №38 (3470). – 9 жовтня. – С.22–23.
18. Сич О. Військова політика Закордонних Частин ОУН в умовах розгортання холодної війни (1945–1950-ті рр.) / Олександр Сич // Український визвольний рух: Науковий збірник / Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів, 2007. – Зб. 9. – С.79–114.
19. Стецько С. Дипломатична діяльність Ярослава Стецька / Слава Стецько // Гомін України (Торонто). – 2012. – Рік LXIV. – №38 (3470). – 9 жовтня. – С.26–27.
20. [Стецько Я.] Карбович З. Необхідність нашої боротьби / Зіновій Карбович // Визвольний шлях (Лондон). – 1969. – Річник XXII. – Кн.12 (261). – С.1331–1334.
21. Стецько Я. Питом вага України по обабіч залізної заслони / Ярослав Стецько // Визвольний шлях (Лондон). – 1963. – Річник X (XVI). – Кн.9/115 (189). – С.963–986.
22. Стецько Я. Україна – революційна проблема світу / Я. Стецько // Вісник / Видає Головна управа ООЧСУ. – Нью-Йорк, 1987. – Рік XL. – Ч.8. – С.445–456.
23. Сьомий Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН). Матеріали і постанови. – Б.м.: Видання Організації Українських Націоналістів, 1988. – 238 с.
24. Україна – е! // Сучасність (Нью-Йорк; Київ). – 1992. – №1. – С.5–6.
25. Чировський М. 50 років Українського Конгресового Комітету Америки / М. Чировський // Вісник / Видає Головна управа ООЧСУ. – Нью-Йорк, 1991. – Рік XLIV. – Ч.2. – С.85–90.
- References**
1. Bahan O. Neopolitychni pohljady Jaroslava Stec'ka / Oleh Bahan // Homin Ukrainy (Toronto). – 2012. – Rik LXIV. – №38 (3470). – 9 zhovtnja. – S.8–10.
2. Bandera S. Perspektyvy Ukrain's'koi Revolucii: Repr. vid. / Hol. red. V. Ivanishyn. – Drohobych: Vyd. firma «Vidrodzhennja», 1998. – 656 s.
3. Hajdamakha A. Idejnyj svit Jaroslava Stec'ka. Prychynok do intelektual'noi biohrafii Jaroslava Stec'ka / Andrij Hajdamakha // Homin Ukrainy (Toronto). – 2012. – Rik LXIV. – №38 (3470). – 9 zhovtnja. – S.18–21.
4. Zvernennja Provodu Zakordonykh Chastyn OUN u pershu richnycu smerti sl. p. Stepana Bandery // Visnyk / OOChSU. – Nju-Jork, 1960. – Rik XIV. – Ch.10 (144). – S.2–3.
5. Karmeljuk A. Jaroslav Stec'ko v koordynatakh chasu j prostoru / Andronik Karmeljuk // Homin Ukrainy (Toronto). – 2012. – Rik LXIV. – №38 (3470). – 9 zhovtnja. – S.6.
6. [Lenkav's'kij S.] O. V. Suttievi elementy nacionalistychnoi ideolohii // Vyzvol'nyj shljakh (London). – 1965. – Richnyk XVIII (XII). – Kн.6 (208). – S.603–607.
7. Lysjak–Rudnyč'kyj I. V oboroni intelektu / Ivan Lysjak–Rudnyč'kyj // Lysjak–Rudnyč'kyj I. Istorychni ese. – K.: Osnovy, 1994. – T.2. – S.381–407.
8. Neduzhko Ju. V. Dijal'nist' ukrain's'koi diaspori shhodo vidnovlennja derzhavnoi nezalezhnosti Ukrainy (sередyna 40–kh – pochatok 90–kh rokiv XX stolittja): Avtoref. dys. ... d–ra ist. nauk: 07.00.01 / Jurij Viktorovyč Neduzhko; Perejaslav–Khmel'nyč'kyj derzh. ped. un–t im. H. Skovorody. – Perejaslav–Khmel'nyč'kyj, 2010. – 35 s.
9. Neduzhko Ju. V. Ukrain's'ka diaspora v procesi vidnovlennja derzhavnoi nezalezhnosti Ukrainy (sередyna 40–kh – pochatok 90–kh rokiv XX stolittja) / Jurij Viktorovyč Neduzhko. – Luc'k: Volyn's'ka oblasna drukarnja, 2009. – 620 s.
10. Oles'kiv V. Jaroslav Stec'ko – ljudyна velykykh idej i chynu / Vasyly Oles'kiv // Homin Ukrainy (Toronto). – 2012. – Rik LXIV. – №38 (3470). – 9 zhovtnja. – S.32–33.
11. Perspektyvy ukrain's'koi nacional'no–vyzvol'noi revolucii (Vyshkil'ni materijaly z kursu vlashtovanoho Provodom ZCh OUN). Knyzhka I. – Vydannja Orhanizacijno–Kadrovoi Referentury, 1958. – 144 s.
12. Pidsumky i pljany dijaly'nosti Central'noi Upravy SUM–u // Vyzvol'nyj shljakh (London). – 1965. – Richnyk XVIII (XII). – Kн.4 (206). – S.470–471.
13. Postanovy v kadrovo–orhanizacijnykh spravakh i zv'jazku // Vyzvol'nyj shljakh (London). – 1992. – Richnyk XLV. – Kн.2 (527). – S.136–140.
14. Pro utochnennja i dopovnennja do Prohramovykh postanov Tret'oho Nadzvyčajnoho Velykoho Zboru Orhanizacii Ukrain's'kykh Nacionalistiv (cherven' 1950 r.) // OUN v svitli postanov Velykykh zboriv, Konferencij ta inshykh dokumentiv z borot'by 1929–1955 rr. – B.м., 1955. – S.103–121.
15. Prohrama Orhanizacii Ukrain's'kykh Nacionalistiv. – K.; L'viv, 1950. – 8 s. Rezhym dostupu: <http://readera.org/other/1950-r-kyeyev-lviv-prohrama-oun-ukhvalena-iii-10110331.html>.
16. Romanyshyn O. Vnesok Jaroslava Stec'ka v ideolohichno–politychni osnovy dii suspil'no–politychnykh struktur / Oleh Romanyshyn // Homin Ukrainy (Toronto). – 2012. – Rik LXIV. – №38 (3470). – 9 zhovtnja. – S.24–25.
17. Romaniv S. Dijal'nist' Jaroslava Stec'ka na mizhnarodnij areni / Stefan Romaniv // Homin Ukrainy (Toronto). – 2012. – Rik LXIV. – №38 (3470). – 9 zhovtnja. – S.22–23.
18. Sych O. Vijs'kova polityka Zakordonykh Chastyn OUN v umovakh rozhortannja kholodnoi vijny (1945–1950–ti rr.) / Oleksandr Sych // Ukrain's'kyj vyvzol'nyj rukh: Naukovyj zbirnyk / In–t ukrainoznavstva im. I. Kryp'jakevyča NAN Ukrainy. – L'viv, 2007. – Zb. 9. – S.79–114.
19. Stec'ko S. Dyplomatychna dijaly'nist' Jaroslava Stec'ka / Slava Stec'ko // Homin Ukrainy (Toronto). – 2012. – Rik LXIV. – №38 (3470). – 9 zhovtnja. – S.26–27.
20. [Stec'ko Ja.] Karbovyč Z. Neobkhdnist' nashoi borot'bi / Zinovij Karbovyč // Vyzvol'nyj shljakh (London). – 1969. – Richnyk XXII. – Кн.12 (261). – S.1331–1334.
21. Stec'ko Ja. Pytoma vaha Ukrainy po obabich zaliznoi zaslony / Jaroslav Stec'ko // Vyzvol'nyj shljakh (London). – 1963. – Richnyk X (XVI). – Кн.9/115 (189). – S.963–986.
22. Stec'ko Ja. Ukraina – revolucijna problema svitu / Ja. Stec'ko // Visnyk / Vydaie Holovna uprava OOChSU. – N'ju–Jork, 1987. – Rik XL. – Ч.8. – S.445–456.
23. S'omyj Velykyj Zbir Orhanizacii Ukrain's'kykh Nacionalistiv (OUN). Materialy i postanovy. – B.м.: Vydannja Orhanizacii Ukrain's'kykh Nacionalistiv, 1988. – 238 s.
24. Ukraina – ye! // Suchasnist' (N'ju–Jork; Kyiv). – 1992. – №1. – S.5–6.
25. Chyrov's'kyj M. 50 rokov Ukrain's'koho Kongresovoho Komitetu Ameriky / M. Chyrov's'kyj // Visnyk / Vydaie Holovna uprava OOChSU. – N'ju–Jork, 1991. – Rik XLIV. – Ч.2. – S.85–90.

Yaroshynskyi O. B., *Candidate of Historical Sciences, senior researcher of Department of Historical Studies, Research Institute of Ukrainian Studies (Ukraine, Kyiv), ist.studii@ukr.net*

The strategy of liberation of the native people and the restoration of state independence of Ukraine in the theory of the leaders of the OUN(b): the end of the 1950s – 1980s.

The article attempts to reproduce the practical steps of the Organization of Ukrainian Nationalists (Bandera) on the liberation of their people from the colonial situation in the USSR and the restoration of state independence of Ukraine during 1950s – 1980s years on the background of program's principles and public statements of this political organization in the Ukrainian diaspora.

It is alleged that the strategy of restoration of independence of Ukraine the OUN(b) based on theses formulated his time Bandera. A key part of the liberation of the concept of the organization was the idea of the removal of the Soviet system of power in Ukraine by force of arms and setting government that would represent the views of revolutionary nationalists (followers of Bandera) on the future structure of the Ukrainian State.

Keywords: *Organization of Ukrainian Nationalists (OUN(b)), nationalism, revolutionary–liberation struggle, S. Bandera, S. Lenkavsky, J. Stetsko.*

Ярошинский О. Б., *кандидат исторических наук, старший научный сотрудник, ведущий научный сотрудник отдела исторических студий, Научно–исследовательский институт украинологии (Украина, Киев), ist.studii@ukr.net*

Стратегія звільнення рідного народу і відновлення державної незалежності України в теорії лідерів ОУН(б): кінець 1950-х – 1980-е рр.

Делаются попытки воспроизвести практические шаги Организации Украинских Националистов (бандеровцев) по освобождению родного народа от колониального положения в СССР и восстановления государственной независимости Украины в конце 1950-х – 1980-х гг. на фоне программных основ и публичных заявлений этой политической организации в украинской диаспоре.

Утверждается, что стратегия восстановления государственной независимости Украины ОУН(б) основывалась на тезисах, сформулированных в свое время С. Бандерой. Ключевой частью освободительной концепции этой организации была идея об устранении советской системы власти в Украине вооруженным путем и установление правительства, которое представляло бы взгляды революционных националистов (последователей Бандеры) относительно будущего устройства Украинского государства.

Ключевые слова: Организация Украинских Националистов (ОУН(б)), национализм, революционно-освободительная борьба, С. Бандера, С. Ленкавский, Я. Стецько.

* * *

УДК 94(477)«1953/1964»:378

Лук'яненко О. В.,
кандидат історичних наук,
старший викладач кафедри культурології,
Полтавський національний педагогічний університет ім.
В. Г. Короленка (Україна, Полтава),
lukuяnenko.ov@gmail.com

ВІДОБРАЖЕННЯ ПОВСЯКДЕННЯ КОЛЕКТИВІВ ПЕДІНСТИТУТІВ УРСР ДОБИ «ВІДЛИГИ» У ПЕРІОДИЦІ ЕПОХИ (Ч. 2)

Ілюструються зміни у характері опису окремих елементів повсякдення студентів та викладачів педагогічних вищих навчальних закладів України періоду десталінізації (1953–1964 рр.) на сторінках газети «Радянська освіта». Застосування методу контент-аналізу дозволило показати тлумачення викладачами вищих ролі самообслуговування у вишах; виявити ставлення до умов проживання, здоров'я та до цінової політики; порівняти тлумачення девіантної поведінки; з'ясувати підходи до формування естетичних смаків та моди.

Ключові слова: повсякдення, вища педагогічна школа, десталінізації, мода, самообслуговування, девіації, здоров'я.

Тема девіантної поведінки студентської молоді та викладачів у протоколах партійних зборів часто піднімалася у площині боротьби з алкоголізмом. Чого гріха таїти, серед освітян було немало любителів пережилити чарчину. Проте, на сторінках преси часів «відлиги» ми не знайшли жодної згадки про хмільні походеньки освітян. Єдина згадка аморальної поведінки молоді під дією алкоголю стосувалася уже згадуваних Донецького та Київського політехнічних інститутів [1]. Про застороги стосовно розпивання алкоголю студентами-педагогами невідомо. Складається враження, що майбутні учителі вели чи не святий спосіб життя. Підтвердженням цьому є єдина критична замітка про спиртні напої, написана викладачами Черкаського педінституту у грудні 1963 р. Працівники вишу переймалися, що навпроти входу до закладу працювала пивниця, щоранку приймаючи усіх «спраглих»: «Довга черга хитається, мов осіннє павутиння... і дзвін бокалів, і сміх, і жарти...». Дописувач не згадав ні слова про те, що серед відвідувачів закладу були шановані освітяни та їхні вихованці. Натомість він обурювався, що розташування пивниці не співвідносилось із моральним образом освітянина: «чи довго «доход» (як сказав керівний товариш) цінуватиметься вище виховання і, зрештою, вище поваги до великого педагогічного колективу?» [2].

За таких умов легко скласти образ педагога–противника алкоголю, який, побачивши саму лише пивну, обмінатиме її, як чорт кадилицю з ладаном. Проте, непрямі свідчення говорять зворотне. Керівництво педагогічних вишів було добре обізнане у тому, що їхні підопічні проводять вечірки не лише з чаєм. У грудні 1961 р. ніжинська молодь обурювалася у відкритому листі, що серед викладачів не було довіри до студента: «Чому нам, двадцятирічним людям, не довіряють? Нам, яким через рік країна довірить найдорожче – своїх дітей?». Відповідь на своє питання студенти давали мимоволі у своїх же питаннях до вишівського керівництва. Ректорат не дозволяв присутність сторонніх на території гуртожитку без пояснення причин. На дверях лише повісили табличку «Вхід заборонено!». Ніби виправдовувались перед керівництвом, студенти обіцяли, що будуть вправно хазяйнувати в стінах рідного гуртожитку, аби дозволили вхід гостям. Чи не найприкметніше – це їхній варіант «місяця зустрічі» – студентського буфету без алкоголю та без продавців: «у кімнаті розставимо столики, захотів їсти – заходи, випий чаю, з'їж бутерброд, залиш гроші». Отже, підсвідомо, студентство знало закиди своїх вихователів, тому ніби доводило їм свою моральність. Задля більшого ефекту вони намагалися протиставити критикованим «посиденькам» свій варіант нового плідного дозвілля у гуртках самодіяльності, фіззарядку та тренування на свіжому повітрі, а також дні та години заняття музикою. Вкотре питання девіантної поведінки заступилося проблемою морального виховання. Навіть краще сказати, формування нової людини, бо студенти зауважували: «Нам виховувати людину комуністичного суспільства! Але ж і самі мусимо відповідати йому [новому ідеалу]!» [3].

Останні дві замітки у пресі, що з'явилися в наприкінці десталінізації, були написані у тому ж дусі. Відхильна поведінка молоді педагогічних інститутів та їхніх наставників розглядалася виключно як пережиток минулого, який варто було викоринювати із щодення освітян. У вересні 1963 р. секретар Львівського промислового обкому партії В. Маланчук вкотре нагадав про це у своєму зверненні до освітян. У ньому зауважувалося, що виховання людини комуністичної праці зобов'язувало до багатьох речей вихователів «суперлюдини» соціалізму. Плекання у молоді рис нової людини на основі принципів морального кодексу будівника комунізму унеможлилювали саме існування хиб у думках та справах [4]. Схожі думки пролунали під саму завісу епохи з вуст студентки ІІ курсу філологічного факультету Житомирського ДПІ Галини Бондар. Вона заявила, що в прискороному переході до комунізму роль морального начала в житті людей зростала, тому й поведінку молоді у побуті визначали вже власні переконання, а не адміністративне регулювання взаємовідносин [5]. Хоча, в тоталітарному суспільстві можна було лише декларувати відстороненість апарату влади від щоденного вибору громадян.

Здоров'я як специфічна категорія повсякденності освітянських колективів не було популярним у дописах до газети. За дванадцятиліття лише 2 публікації привертала увагу читача до однієї з основних тем у житті кожної людини. Уперше це питання виринуло у липні 1959 р. та стосувалося специфічної теми – голосу учителя. Педагоги Київського ДПІ підняли дійсно злободенне питання. Вони безперечно вірно переконували широкий загал у тому, що голос є тим інструментом учителя, яким він після навчання